

La Cera

Butlletí del Cercle d'Estudis Històrics de Sant Llorenç Savall

Número 10 - juny de 2008

LES LLINDES LLORENÇANES

Històries de la Vallesana

-
- El pergamí de l'any 930
 - Els noms de lloc
 - El bandoler Joan Muntada, "El minyó de Sant Llorenç"
-

Tempus fugit,

que deien els clàssics. Ja han passat cinc anys des que iniciàvem la publicació de la revista LACERA. Fins ara hem acomplert la periodicitat semestral i n'hem editat nou exemplars, més aquest darrer imprès (un luxe) que ja fa la desena.

En aquests cinc anys hem treballat i publicat històries diverses de Sant Llorenç Savall, cercant sempre en el rigor de les fonts tot allò que ens permetés apropar-nos a la realitat dels fets.

Començarem amb un inventari exhaustiu dels masos llorençans que en el decurs dels segles han modelat el terme, treball que va donar peu també a una exposició. Tractarem en el número següent de l'establiment de la parròquia, i del patrimoni local de l'església, establerta des d'almenys fa deu segles.

Un altre número monogràfic el dedicarem a la guerra civil al poble, en un intent de rescabalar la memòria històrica d'uns fets que mai més haurien de succeir. El número cinc indagà sobre les guerres carlines, l'antecedent de confrontació civil del segle XIX.

La vinya com a conreu intensiu del poble que modelà el paisatge, i el bosc com a font d'energia secular, meresqueren també sengles revistes monogràfiques.

A la reivindicació del patrimoni històric i arquitectònic, hi dedicarem dues edicions: La del Castell de Pera que senyorejà el poble, i la del mas Agell tan íntimament vinculat al nucli de la població, que de nou corre el perill de desaparèixer enderrocat, malgrat l'aferrissada defensa feta per la nostra entitat.

La batalla de Sant Llorenç, potser el darrer episodi victoriós de les armes catalanes en la guerra de successió, l'any 1714, fou també reportada en un intent de reconstrucció d'aquells fets.

En aquests cinc anys l'afecció històrica ens ha permès gaudir d'estones de joia com foren el descobriment del dolmen de Roca Sareny, o els primers esments del nostre poble en la documentació, entre ells el de Sant Llorenç Savall, l'any 1010, que ens ha de permetre commemorar el mil·lenari.

De les notícies tristes, més val no recordar-se'n massa, ara que estem de celebració. Hem de continuar treballant, dedicant moltes hores a escatir el passat de Sant Llorenç tant per l'enriquiment de l'esperit que proporciona, com, sobretot, per contribuir a divulgar, amb amenitat, coneixements que poden ser útils a molta gent.

Com també deien els clàssics, en una altra llatinada, la història és "Mater et magistra".

CARRERAS

A l'avinguda Catalunya, 29

Llibres, diaris, revistes, reprografia, targetes de telèfon...
... i tot allò que necessiteu per estudiar o recrear-vos.

Col·labora desinteressadament
en la difusió de la nostra revista. GRÀCIES

lacera

Bulletí de l'entitat LACERA
(Cercle d'Estudis històrics
de Sant Llorenç Savall)
Adreça postal: C/ Canigó, 15
08212 Sant Llorenç Savall
Any V, núm. 10
Juny de 2008
Preu: 3 €
Direcció i realització:
Jaume Valls i Vila
Redactors: Aureli Carnicer, Ignasi Catalan,
Jaume Valls, Albert Vicens.
Administració: Albert Vicens
Fotografia de portada: Albert Vicens
Fotografies: Albert Vicens, Ignasi Catalan, Jaume Valls
Disseny: aiaibrega

Un pergami de l'any 930 recula 26 anys la història escrita Llorençana

Si en el número 1 de la revista Lacera reproduïrem el primer document fins aleshores conegut referit al nostre poble, que era datat del 30 de gener de 936, —una venda de terres del vicari Gotmar i la seva esposa Geldruga al prevere Argemir per un preu de 12 sous—, ara us oferim un document anterior, aquest datat el 28 d'abril de l'any 930.

Aquest document que publiquem, de l'any 930, correspon també a una venda de terres i un casal, a l'indret d'Abellarols. El manuscrit fa recular més de vint-i-cinc anys la primera referència escrita de Lacera, el principal territori constituït del municipi de Sant Llorenç Savall, nom amb el qual fou conegut el nostre terme d'ençà de l'any 1010.

28 April 930

IN NOMINE DOMINI. EGO LOMIAS ET UXOR MEA OLIVEL VINDICTORES TIBI PREDATIO, EMPORE. PER HANC SCRIPTURE VINDICTIONIS NOSTRE VINDIMUS NOS TIBI TERRA NOSTRA PROPRIA CUM IPSO CASALE, QUE MIHI ADVENIT PER MEA COMPRACTIONE, ET AD ME OLIVEL PER MEUM DECIMUM. ET EST IPSA TERRA IN COMITATO BARCINO IN VENISE, IN APEVDICIO DE CASTELLARE, IN LOCUM LACERA, IN ABERGROLES QUE VOCANT. ET AFRONTAT: DE ORIENTE IN VINEL DE ME VINDICTORE, ET DE MERIDIE SIMPLITER VEL DE MEOS EREDOS, ET DE OCCIDUO IN TERRA DE DNRADL, ET DE CIRCI SIMPLITER.

QUANTUM INTRA ISTAS IIII AFRONTACIONES INCLUDUNT, SIC VINDIMUS TIBI IPSA TERCIA PARTE IN OMNIA QUOD IBIDEM IIII AFRONTACIONES INCLUDUNT, SIC VINDIMUS TIBI IPSA TERRA IN PRECIUM SOLIDOS VIII ET DENARIOS V, QUOD MANIBUS NOSTRIS RECEPIMUS ET NICHI DE IPSO PRECIO APUT TE EMPORE NON REMANSIT EST MANIFESTUM.

QUEM VERO PREDICTA HEC IPSA TERRA QUE TIBI VINDIMUS, DE NOSTRO IURE IN TUO TRADO DOMINIO ET POTESTATEM UNLCUM EXIO VEL REGRESIO SUO.

QUOD SI NOS VINDICTORES AUT ULLUSQUE OMNIO QUI CONTRA HANC-ISTA VINDICIONE VENIT PRO INTRUMPENDUM AUT NOS IPSOS VENERIMUS, NON HOC VALEAT VINDICARE, SET COMPONAT TIBI IPSA TERRA IN DUPLO CUM OMNE SUA IMMELIORACIONE. ET INVALENTE ISTA VINDICIO FIRMS PERMANET MODO VEL OMNIOQUE TEMPORE.

FACTA VINDICIO IIII KALENDAS MARTII, ANNO 3 QUOD OBIT KARULO REGE, DOMINO REGNANTEM RESEM EXPERANTEM.

SIGNUM LOMIAS, SIGNUM OLIVEL, QUI HANC VINDICIONE FECIMUS ET FIRMLARE ROGAVIMUS. SIGNUM DANIEL.

SIGNUM OLIBL. SIGNUM AMOR. SIGNUM NALCL.

SSS. GOLTREDUS PRESBITER, QUI HANC VINDICIONE SCRIPSIT ET SSS. SUB DIE ET ANNO QUOD SUPRA.

"...Durant la guerra del 1914-18, com fos que escassejava la gasolina, van haver de deixar en suspens el servei entre Castellar i Sant Llorenç Savall i el «Cisco» portava el sac del correu a coll, carninant entre ambdues poblacions durant molt de temps..."

Al final de la història del llibre "Entre vinyes i telers" diu l'autor: "...Tornant al «Cisco» direm que el recorregut el féu durant divuit anys amb les tartanes i quaranta tres amb els autobusos. Morí el dia 3 de maig del 1965, als 85 anys i, encara avui, la gent en parla amb elegi..."

Després del 1936: en Biel Galofre

Passada la guerra civil, en Biel Galofre, "el Biel de la Vallesana" hi va entrar a treballar com a conductor fins que es va jubilar. Aquesta va ser la seva feina durant molts anys. Era nascut a Montcada i Reixac. No era fill de Sant Llorenç, però se'n considerava fill adoptiu.

Fa una mica més de un any que en Biel ens va deixar. Als últims temps, quan ja no podia fer les seves caminades (any 2004), explicava coses de la Vallesana, una part important de la seva vida que volem ara reflectir el més fidelment possible a partir dels apunts de les històries que explicava. Ell mateix i els seus records són història i record recent i formen part de la memòria de la gent del poble.

En aquells anys "La Vallesana", a més d'un mitjà de transport públic, era realment un cordó de comunicació i comerç amb la resta del país.

Records d'en Biel Galofre (sinopsis de les entrevistes realitzades a desembre de 2004)

"Vaig anar a treballar a "La Vallesana" un cert temps després d'acabar la guerra civil. Aleshores, la Junta de "La Vallesana SA" era formada per: Juan Baio, Francesc Sala, Joan (?) Companys i d'altres.

En aquella època, disposaven dels vehicles següents: un Club, un Ford de 8 cilindres, un altre Ford de quatre cilindres, un Lancia i un altre que no em recordo del tipus.

Els conductors eren:

"El Molinera: molt bo i molt seriós. Sempre anava a la mateixa velocitat; en Ton Pauleta; el Valls; el Francesc Sala: seriós i molt bona a persona?"

A "La Vallesana" hi havia un home que actuava com a gerent. Es deia Llorenç Sala. Ell era el president que havia entrat nou. La primera persona nova que va llogar en Llorenç Sala va ser justament en Gabriel Galofre i Serra. En Biel recordava perfectament l'instant precís en que fou contractat:

"Al llogar-me, li vaig preguntar: ¿quan he de guanyar?. No recordo ben bé quant va dir, però jo li vaig contestar que era molt poc. Ell em va respondre: "Aquí hi ha una cobrador que us ensenyarà a estraperlejar". Me'l va fer conèixer; es deia Pere Barriga. Era un home petit i molt eixerit. I, de fet, me'n va ensenyar de fer estraperlo!

En aquell temps hi havia molta fam, a tot arreu. A Sant Llorenç es feia un pa blanc, molt bo. Hi havia quatre fleques, una d'elles era cal Sadurní. Nosaltres agafàvem el pa i el portàvem a Sabadell, a cases particulars.

A més a més de pa també portàvem "tosinos". Els "tosinos", els porcs, els mataven als carrers de Sant Llorenç, principalment els divendres. Els anàvem a buscar a tendes i els portàvem a vendre.

També portàvem vi a Sabadell i el veníem. Era de cal Corema. Feien vi i quan el tenien arreglat el venien.

De vegades fins i tot portàvem cabrits vius. Un carnisser de Sabadell que es deia Garreta se'ls quedava i els matava ell mateix.

Després, també fèiem molts "recados".

"La Vallesana" sempre anava plena, fins a la baca. N'hi pujaven molts, però mai havia passat cap desgràcia.

Sortíem de Sant Llorenç a un quart de vuit. A Sabadell aprofitàvem el poc temps lliure que teníem per fer els encàrrecs i anar a buscar el correu. L'oficina de correus era a la cantonada del carrer del Sol amb el carrer Sant Pere. Normalment no n'hi havia massa, de correu.

Arribàvem a Sant Llorenç a dos quarts d'onze.

En arribar encara tenia moltes coses a fer. Sovint anava al Coronell, a la Riera, o a l'Òssul. D'allí m'emportava conills, perdius, i fins i tot xais. Sempre hi havia algú o altre que m'ajudava a portar-los fins passat l'Armengol.

El camí que fèiem passava pel Roc del Cornut. Des del Coronell, hi havia dos camins. El més bo, per on podien passar rucs i altres animals de bast, revoltava el roc. Allí es trobava amb l'altre, que era una drecera per a gent que anava sense animals.

Després, a l'Armengol, passàvem prop dels cirerers que encara hi ha avui dia fins arribar a la cruïlla del camí de la Sala. I des d'allí fins a Sant Llorenç."

Carreteres i vehicles

"En referència al trànsit, de dilluns a divendres trobàvem una dotzena de carros que portaven costals a Sabadell. Els dimarts i divendres camions. Duien fusta, d'Artés i de Prats de Lluçanès. Eren transportistes, és a dir que també feien altres transports.

Si la temporada era molt llarga, per escassetat de pneumàtics, sols fèiem un viatge, Aleshores sortíem de Sant Llorenç al matí i de Sabadell a dos quarts de vuit del vespre.

La benzina anava racionada. Això comportava un patiment constant.

Quan els pneumàtics es rebentaven s'hi posava un "matxon", que consistia en un tros de pneumàtic vell que es collava amb cargols.

Algunes "Vallesanes", però, anaven amb carbó i llenya."

El poble

"Quan hi vàrem venir a viure, no coneixia Sant Llorenç Savall.

Recordo que el dia que vam arribar, quan portàvem els mobles, des del revolt que es veu el poble, amb la dona, la Teresina, vam tenir la mateixa impressió: tots dos en aquest poble ens hi hem d'enterrar... però tots dos ens vam equivocar.

Al cap d'un mes ens hi trobàvem de meravella."

NOTES:

Dos d'ells surten a la fotografia d'una "Vallesana" al llibre "Entre vinyes i telers", pàgina 146.

El Francesc Sala seria "el Cisco el tartaner" biografat a "Entre vinyes i telers"

Aureli Carnicer de la Pardina

Les llandes gravades de Sant Llorenç Savall

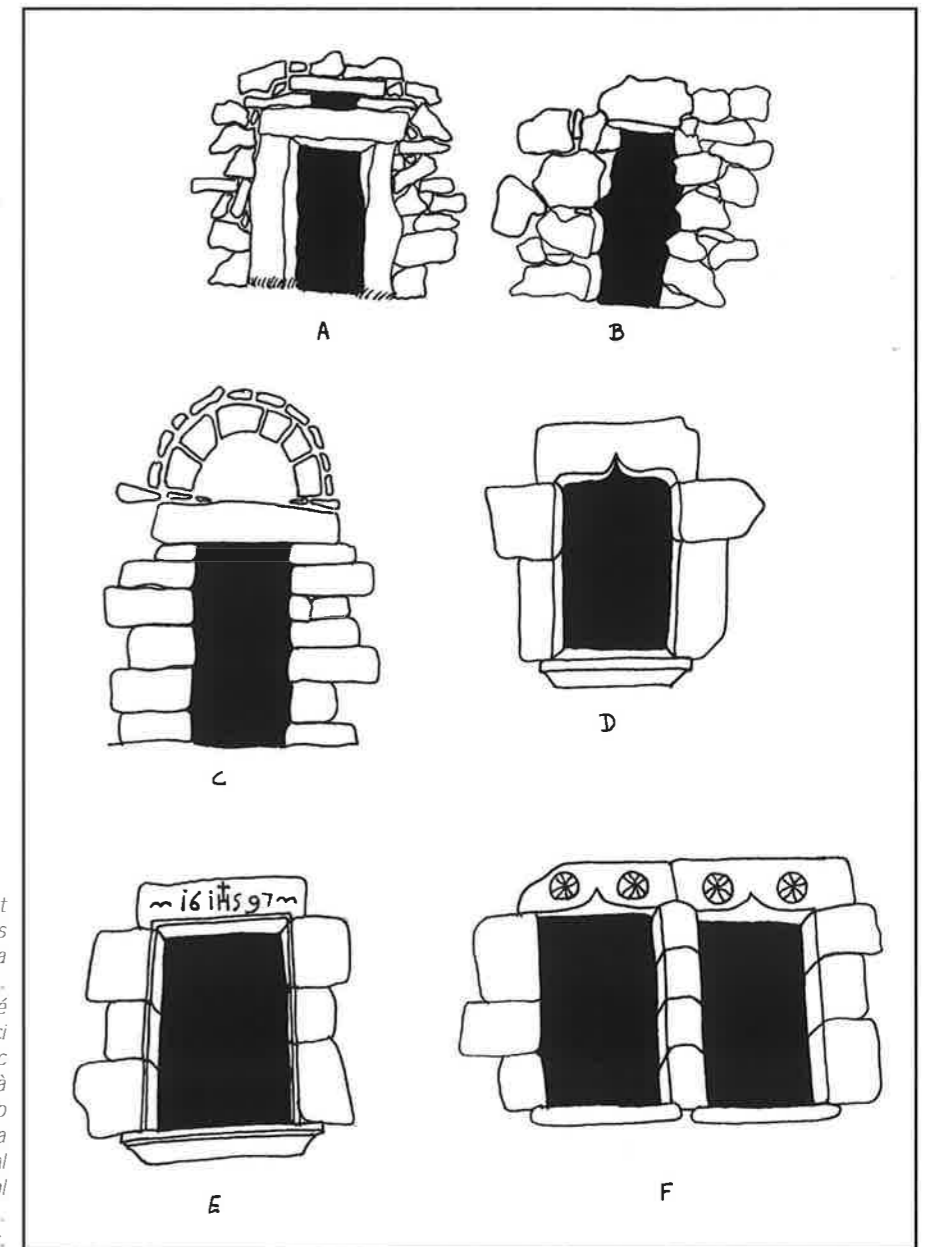
Estem tan avesats a recórrer els carrerons del nostre poble que, molt sovint, no ens adonem de les petites meravelles que s'amaguen a infinitat de racons. Ja se sap: el costum enterboleix els sentits. Si estem a l'aguait, però, podem descobrir alguns d'aquests tresors que, ara ací ara allà, esquitxen les portes, finestres i façanes de les cases llorençanes. Ens referim, concretament, a les llandes de pedra. I, en especial, a aquelles que han estat esculpides per la mà de l'home amb noms, dates, referències religioses i dibuixos o símbols de naturalesa diversa.

Aquest treball pretén ser una aproximació a la riquesa de les llandes de Sant Llorenç Savall i a la seva significació històrica. Us oferim, a més, un inventari, tan exhaustiu com ens ha estat possible, de totes les estructures d'aquesta mena que es localitzen al nucli urbà. Es tracta de petites joies, sovint molt humils, que ens permeten abocar-nos a la història del nostre poble des d'un punt de vista diferent, al marge de la documentació escrita. Una riquesa patrimonial que, malgrat ser poc coneguda i valorada, mereix ser preservada de totes totes.

Què és una llinda?

Entenem per llinda a l'estructura travesera, de fusta o de pedra, que tanca la part superior d'un portal o una finestra i que descansa sobre els muntants (estructures laterals de suport). La utilització d'aquesta estructura en la construcció es remunta probablement al neolític, moment en què s'estableixen els primers nuclis sedentaris de població a l'Àsia menor. Degut a la seva senzillesa i efectivitat, les llandes han estat utilitzades d'aleshores ençà arreu del món i fins als nostres dies.

El material utilitzat per a la fabricació de les llandes depèn de la matèria primera disponible a l'entorn immediat. Així, mentre a bona part dels Pirineus i el terç nord de Catalunya el material més utilitzat és, degut a l'abundor de boscos, la fusta, a la Catalunya central i meridional, en canvi, les llandes són majoritàriament de pedra. Aquest darrer és el cas de Sant Llorenç Savall.

Diverses tipologies de llandes, totes elles de Sant Llorenç Savall. A: llinda doble amb muntants monolítics, formats per una sola pedra clavada verticalment (barraca de vinya al Forat d'en Perer). B: llinda simple amb muntants grollers, gairebé indistinguibles de la resta del parament de l'edifici (barraca de vinya a l'Armengol). C: llinda amb arc dovellat i timpà (Sant Pere de Mur, la porta està actualment tapiada). D: llinda de finestra amb decoració gòtica senzilla (La Busqueta). E: llinda gravada de finestra (El Dalmau). F: doble finestral amb dues llandes gravades i muntant central columnar (El Romeu). Dibuixos: Albert Vicens.

Origen i significació de les llindes esculpides

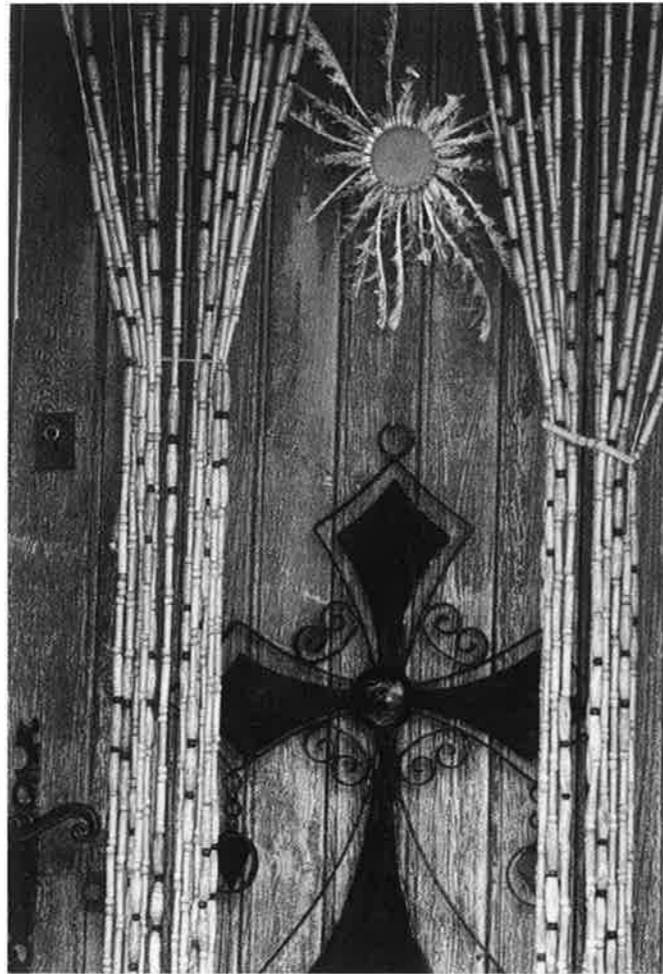
El costum de gravar o esculpir les llindes de portes i finestres amb inscripcions diverses és d'origen incert. Grecs i romans ja solien decorar les entrades als nuclis de població i a alguns edificis amb símbols o relleus determinats (en tenim un bon exemple a la ciutat romana d'Empúries, on l'escultura d'un fal·lus, símbol de prosperitat, decora un dels laterals d'una porta de l'antiga muralla), i és molt possible que les cultures preromanes de la península ibèrica ja fessin quelcom de similar. A Catalunya, l'hàbit de gravar les llindes, de fusta o de pedra, es generalitza a partir del segle XVI, moment en què l'auge econòmic permet a les famílies fer realitat aquest caprici.

El perquè d'aquest costum, d'arrels paganes, cal cercar-lo en la necessitat de marcar una frontera nítida entre la casa i el món exterior. La llar simbolitzava l'indret fonamental de protecció i defensa contra els riscos i les pors sobrenaturals. Els punts més dèbils de l'exterior i els forats per on, presumiblement, podien penetrar influències malignes eren especialment protegits amb símbols de tipus religiosos. Per això calia marcar portes i finestres en lloc ben visible, sovint a les llindes.

Aquesta senyalització de "prohibit el pas al mal" podia realitzar-se de múltiples maneres. En diversos indrets dels Pirineus, per exemple, encara es manté viu el costum de penjar, bé la llinda o directament damunt la porta, determinats objectes naturals amb suposades virtuts màgiques i protectores. Tal és el cas de determinades plantes, com la carlina, o de parts d'alguns animals (dents d'ós, peülles de llop...). En una masia de la veïna població de Riells, per posar un exemple ben proper, encara es pot observar avui dia la pota d'una lloba clavada a l'entrada. Tot indica que aquest costum té un origen remot, de ben segur precristià, però en tractar-se de materials peribles, que no suporten el pas del temps, el registre arqueològic no permet afirmar-ne l'antigor de manera taxativa.

A l'edat mitjana, amb l'expansió i consolidació del cristianisme a Catalunya, els rituals ancestrals de protecció de la llar foren incorporats a la nova litúrgia. Els motius inspirats en la natura, tan propis del món pagà, foren substituïts progressivament per símbols i inscripcions propis de la religió cristiana. A partir del segle XVI, i especialment XVII, es produeix una exacerbació del món religiós i, simultàniament, un augment de les supersticions de caire popular. L'auge de la suposada bruixeria constitueix, tal vegada, l'exemple més significatiu. Fou en aquest context que, arreu de Catalunya, es produí una espectacular expansió dels rituals de protecció de la llar, essent el gravat de les llindes de portes i finestres d'accés a la casa des de l'exterior un dels més rellevants, tant per la seva abundància com significació històrica (la construcció de les creus de terme també cal emmarcar-la en aquest context).

Les fórmules de protecció solien respondre a estereotips o modes de l'època. Una de les més utilitzades eren les sigles IHS, tan abundants al nostre poble, i que resulten de l'abreviatura de la frase *Jesus Hominem Salvator* (Jesús Salvador dels Homes).

La carlina, també anomenada carlina angèlica, cardiguera o carrinclera, ha estat utilitzada des de l'antigor als Pirineus per tal de preservar la llar i els seus habitants de possibles malvestats.

Aquestes sigles podien anar o no acompanyades de creus en posicions diverses (sovint damunt de les sigles) i de l'any en que es realitzà el treball. En les llindes més elaborades s'acompanyava la fórmula anterior amb el nom del propietari de la casa (i pagador de la feina d'esculpir la llinda) i amb altres fórmules religioses més llargues i complexes o, fins i tot, amb dibuixos de múltiples al·legories, incloent estris representatius de diversos oficis. Aquesta varietat en la tipologia de les llindes incorporà noves funcions a l'antiga missió protectora de les inscripcions: l'ostentació i, àdhuc, la consciència històrica. Mitjançant l'elaboració d'una llinda profusament gravada, feta per un artesà, el propietari de la casa posava de manifest la seva bonança econòmica de cara als veïns. Si a la inscripció hi afegia el seu nom podia estar segur que, a més, les generacions veïnes no oblidarien la seva persona durant segles.

Qui esculpia les llindes?

La tipologia de llindes gravades és tan variada que es fa difícil, per no dir impossible, respondre a aquesta qüestió de forma clara. En qualsevol cas, el factor econòmic degué ser, en aquest sentit, determinant. Les llindes més senzilles, esculpides amb traç barroer i de contingut breu (habitualment només l'any), foren

realitzades probablement pels mateixos habitants de la casa. En augmentar la complexitat del gravat i el gust estètic d'aquest es feia imprescindible el treball d'un artesà especialista en el tema. Evidentment això suposava una despesa econòmica gens menyspreable que no podien assumir totes les famílies. Els escultors encarregats de tirar endavant la feina cobraven, habitualment, a tant per peça en funció de les hores de feina o dels jornals que ells preveïen que els farien falta. La necessitat d'ajustar-se a un preu i a un espai determinat per la grandària de la llinda feia que, sovint, s'utilitzessin abreviatures en les inscripcions. Era així com l'ostentació econòmica d'algunes famílies prenia forma en llindes que poden ser considerades veritables obres d'art.

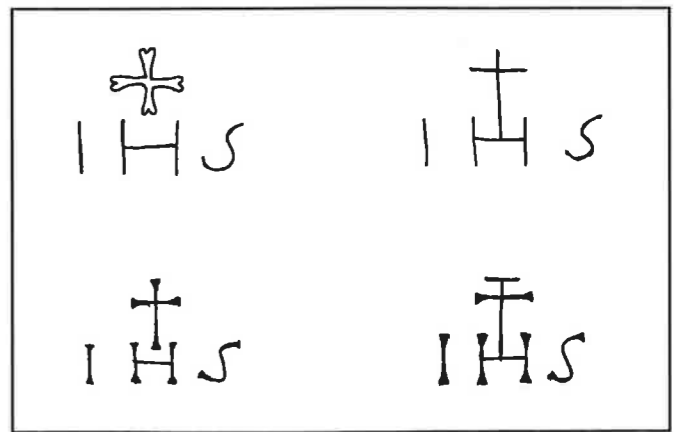

Llinda gravada del carrer Barcelona (número 30). La necessitat d'adaptar el text a un espai predeterminat per la grandària de la pedra obligava als artesans a utilitzar abreviatures i a unir el traçat de diferents lletres.

Les llindes de Sant Llorenç Savall

Ja hem comentat més amunt que la veritable expansió de les llindes gravades es produí, a Catalunya, a partir de la segona meitat del segle XVI. Aquesta afirmació s'acompleix fil per randa a Sant Llorenç Savall, on les llindes datades abasten des del 1558 (masia de La Roca) fins ben entrat el segle XIX, moment en què el costum decau. Si ens aturem en observar detalladament la datació de les llindes del nucli urbà (masies a banda), de seguida ens adonarem que el període de màxima producció es concentra des de la segona meitat del segle XVII fins a l'any 1800, amb un màxim entre els anys 1651 i 1700. Durant aquests anys, doncs, la moda de gravar llindes es generalitza a Sant Llorenç Savall. Un costum que decaigué amb l'esclat de la Guerra del Francès, en encetar-se el segle XIX.

Les llindes gravades del nostre poble, totes elles de pedra, ens permeten fer una aproximació a l'estructura urbana de segles enrera. Així, les dates més antigues s'acumulen als carrers Barcelona i Nou. Aquest fet posa de manifest que el creixement urbà experimentat al llarg dels segles XVI i XVII degué produir-se a l'entorn d'aquests dos carrers a partir de l'antiga sagrera (entorn de l'església). Aquest creixement és lògic si tenim en compte que constituïen les dues vies principals de comunicació amb els nuclis veïns i, per tant, d'entrada i sortida del poble. Fou a partir del

Diverses tipologies de les sigles IHS (abreviatura de *Jesus Hominem Salvator*) a algunes llindes de Sant Llorenç Savall. Aquesta fou la fórmula religiosa protectora més utilitzada al llarg dels segles XVII i XVIII a les llars del nostre poble.

Període	Número de llindes datades	Ubicació general
1551-1600	1	Carrer Nou
1601-1650	-	-
1651-1700	14	Carrer de la Rectoria, carrer Barcelona i Carrer Nou
1701-1750	6	Carrer Barcelona i Carrer Calvari
1751-1800	11	Carrer Barcelona, Carrer Calvari, Carrer Ripoll...
1801-1850	5	Carrer Barcelona, Carrer Nou, Carrer Bisbe Solà...
1851-1900	1	Carrer Barcelona

Distribució de les llindes datades de Sant Llorenç Savall per grups d'anys. El període de màxima producció es concentrà a la segona meitat del segle XVII.

segle XVIII que el poble va créixer en altres direccions (carrers Ripoll, Sant Feliu, Calvari, Creu de Pedra i actual avinguda Catalunya).

Tractament a banda mereixen les llindes gravades de les masies escampades pel terme municipal. Pràcticament la totalitat de masos llorençanes llueixen portes i finestres amb gravats de naturalesa molt diversa i, sovint, amb datacions més antigues que les llindes del nucli urbà. La bonança econòmica que, a partir de mitjan segle XVI, afavorí algunes famílies pageses, permeté que l'art del gravat es manifestés amb tot el seu esplendor en aquests edificis. Els millors exemples de llindes gravades es troben, doncs, en algunes de les masies llorençanes. Tot i que el present treball es centra en l'estudi del nucli urbà, al plec central de la revista us oferim alguns dels exemples més significatius de llindes gravades a masies llorençanes.

És important tenir present, però, que l'any esculpit a les llindes no indica gairebé mai l'any de construcció de la casa on es

troben. El costum més generalitzat era gravar les llindes quan hom decidia refer una antiga finestra o portalada preexistent, o bé s'ampliava l'habitatge amb un nou pis o amb espais annexes. És per això que trobem edificis que llueixen llindes amb dates diverses (en constitueixen bons exemples la casa del número 33 del carrer nou o el Marquet de l'Era). El que sí ens permeten afirmar les dates gravades és que en aquell any en qüestió ja existia la casa, però que probablement ja era dempeus des de feia una bona colla d'anys. Això no obstant, el fet que les llindes més antigues es concentrin en els carrers abans esmentats sembla corroborar que el creixement urbanístic es produí en aquelles direccions, si bé no podem concretar l'antiguitat dels habitatges.

Un problema afegit a la datació de les llindes és el canvi d'ubicació d'algunes d'elles i també la seva possible falsificació. En el decurs dels darrers anys ha pres volada el costum d'edificar habitatges nous de caire rústic, amb parets folrades de pedra, imitant la fesomia pròpia de les masies. Aquests nous edificis llueixen, a vegades, llindes gravades amb datacions remotes que han estat manllevades de velles edificacions abandonades. Amb el canvi d'ubicació, la significació històrica es dilueix, alhora que el patrimoni històric en surt greument perjudicat. A Sant Llorenç Savall, per altra banda, també podem trobar alguns exemples de

Llindes de la façana est del Marquet de l'Era. Les diferents dates són resultat de les progressives obres de l'edifici.

llindes de factura clarament moderna amb datacions del segle XVIII. Es tracta de meres falsificacions que, o bé substitueixen antigues llindes avui desaparegudes o bé han estat encarregades pels propietaris de la casa en descobrir l'any de construcció o reforma de l'habitatge en algun document de l'època.

Un itinerari per descobrir les llindes de Sant Llorenç Savall

La millor manera d'aproximar-nos al coneixement de les llindes gravades del nostre poble és fent una passejada. Us proposem, tot seguit, una curta caminada pels carrers llorençans per tal de donar un cop d'ull a les més significatives.

Des de la Plaça Major, comencem a caminar pel carrer Nou. De seguida trobarem, a mà dreta (números 16 i 18) un parell de llindes tardanes. La primera està ubicada al balcó d'un primer pis, mentre que la segona decora una finestra. Ambdues són de traçat molt senzill (només tenen gravat l'any) i força tardanes (1801 i 1803 respectivament).

Poc més enllà, també a mà dreta (número 22), descobrirem una curiosa peça al balcó del primer pis. Malgrat la senzillesa del gravat (any 1666) la seva antiguitat i la rara bellesa de la cal·ligrafia, en lletra minúscula, la converteixen en una de les llindes més valuoses del poble. En podeu observar la fotografia a color al plec central de la revista. Continuant pel carrer Nou arribarem immediatament al número 32, també a mà dreta. En aquesta casa, al balcó del primer pis, destaca la

Llinda gravada del carrer Nou, número 16. Es tracta d'una peça senzilla, mancada d'ostentació i elaborada molt tardanament, probablement amb motiu d'alguna reforma de l'edifici.

llinda datada més antiga del nucli urbà de Sant Llorenç Savall (no pas del municipi, privilegi que ostenta la masia de la Roca). Es tracta d'una llinda molt elaborada, feta indubtablement per un artesà, amb un rosetó central de vuit braços i l'any 1580

gravat a la seva dreta. Malauradament, el seu extrem esquerra s'ha malmès (veieu-ne la fotografia al plec central).

Continua a la pàgina 13

Llindes Llorençanes

La Roca. Aquesta és la llinda datada més antiga de tot el municipi i, sens dubte, també la més espectacular. Els dos simis que subjecten l'escut central podien ser fruit de la influència de la conquesta del nou món.

Les Oliveres. El gravat decora la pedra central d'un arc dovellat de l'entrada. De datació incerta, mostra un Crist de traç molt arcaic i poc usual, amb els braços estirats en creu. Podia ser contemporània de la llinda de la Roca o àdhuc anterior.

La Serra. Dovella central de l'arc d'entrada a la masia. Per la seva antiguitat i tipologia constituïa tot un petit tresor. Malauradament, el gravat es despreguà parcialment l'any 2007 i només en resta la fotografia. Podia llegir-se: 22 del mes de juliol 1689. A sota apareixia la figura d'una serra.

La Busqueta. Curiosa llinda de finestra amb el gravat invertit. El rosetó central, amb l'indispensable IHS, apareix en posició correcta, mentre que les xifres laterals estan cap per avall: A (any) 1582. Fou una deixadesa de l'artesà o fou fet expressament?

Vic, 11. IHS que decora la pedra central de l'arc dovellat de l'entrada. De traç complicat i artístic, fou realitzat per un veritable expert en l'art d'esculpir pedra.

Barcelona, 42. Llinda de gran format que possiblement culminava una enorme portalada. Es tractaria d'un model "de luxe" entre les llindes gravades de l'època.

Ripoll, 19. Llinda de porta (detall). De cal·ligrafia elegant, és l'única llinda del poble que llueix un element al·lusiú al món del tèxtil, tan arrelat a Sant Llorenç Savall fins no fa massa anys.

Nou, 22. Llinda de finestra. És un bon exemple de gravat senzill però elegant, realitzat possiblement per un artesà.

Nou, 32. Aquesta és la llinda amb datació més antiga del nucli urbà. Es tracta d'una peça força elaborada, amb un complicat rosetó central de vuit braços. A la dreta apareix l'any 1580. La part esquerra del gravat, malauradament, s'ha després.

...ve de la pàgina 8

La casa ubicada al número 33 del carrer Nou és un excel·lent exemple d'edifici amb llindes datades en anys diferents, fruit de progressives modificacions de l'edifici. En destaca el bonic portal dovellat, amb un gravat en quatre línies a la dovella central, parcialment tallat a la part superior. S'hi pot intuir el cognom de l'antic propietari (probablement Genestó) i, sota d'aquest, el corresponent IHS, l'any (1695) i un rosetó final de quatre braços. En dues de les finestres de la casa, sengles llindes llueixen els anys 1699 i 1662. La cronologia de les llindes d'aquest habitatge, doncs, abasta trenta-set anys, període durant el qual es degueren dur a terme importants reformes a l'edifici.

Continuant pel carrer Nou, podrem contemplar algunes llindes esculpides amb punxes gòtiques a la seva part inferior i, al número 35, una llinda datada al 1677, de factura molt senzilla, que podia haver estat esculpida pels mateixos propietaris de la casa. Al capdamunt del carrer traiem el cap davant el Marquet de l'Era, on podem entretenir-nos en observar les seves cinc llindes gravades. Dues d'elles, ambdues del 1799, es troben al carrer Sant Feliu, a la finestra i al balcó del primer pis. Les altres tres, datades al 1669, 1689 i 1692, es localitzen a la façana est.

Des del Marquet de l'Era desfem el camí pel carrer nou i prenem, tot seguit,

Dovella gravada del portal del número 33 del carrer Nou. Les lletres han estat resseguides en negre i la part superior, com pot apreciar-se, ha estat escapçada a resultes de reformes posteriors. Trobareu més informació al text.

les escales que baixen a la passarel·la de la Gavellada. A l'esquerra de les escales veurem una antiga llinda que devia correspondre a una porta actualment tapiada. La peça, que només té gravat l'any 1753, és de factura molt simple i constitueix un bon exemple dels models més humils de llindes gravades, possiblement realitzades pels mateixos amos de la casa. Baixem, tot seguit, al Passeig dels Horts del Rector i ens adreçem cap a l'església. En arribar a la part posterior del temple, podem veure una casa que llueix una pedra gravada amb l'any 1678 amb una creu central enmig de la façana. La

peça és força curiosa, no només per la seva antiguitat, sinó especialment per no tractar-se d'una llinda sinó d'una simple pedra encabida enmig de la paret. Tornem, tot seguit, a la Plaça Major i ens adreçem vers el carrer Barcelona.

El carrer Barcelona acull la major concentració de llindes gravades del poble i també algunes de les més espectaculars. Als números sis i set destaquen dues peces elaborades. La primera llueix el nom de Silvestre Rovira amb l'any 1787 separat per una creu de base piramidal. La segona (número 7) es troba partida per l'impacte d'un ferro, però conserva la inscripció ben clara: Angela Sala, 1678. Poc més enllà, al primer pis del número 10 (cal Quico) una finestra mostra l'any 1738.

La peça del número tretze constitueix un bon exemple de llinda reutilitzada. Tal com delata el diferent material de les pedres, la peça original fou partida en tres fragments i encaixada amb altres blocs per tal de cobrir la totalitat de la portalada, actualment un garatge. Podeu llegir l'any 1689 amb el corresponent IHS.

La casa del número trenta conserva una de les "joies" del poble. Es tracta d'una llinda de gran format, gravada en dues línies, i molt ben conservada. Lle-

Pedra gravada del carrer de la Rectoria, número 8.

geix: Ave Maria sin pecado concebida (amb IHS central); a sota apareix el nom del propietari i l'any d'elaboració: Rafel Clarà, 1691 (podeu veure'n la fotografia a l'apartat "Qui esculpia les llandes?"). A la mateixa casa, però a la finestra, un gravat amb una enclusa, un martell, unes alicates i una ferradura ens fa pensar que el propietari era ferrer.

Al número quaranta trobem dues llandes gravades: una a la finestra (1703) i una altra en una antiga finestra del primer pis actualment tapiada. Aquesta darrera, parcialment escapçada pel costat esquerre, té la particularitat d'un IHS central en què la I i la H comparteixen el traç i la S forma part també del cognom del propietari (Joan Solà).

Arribem així al número quaranta-dos, on trobem una altra de les meravelles llorençanes. Es tracta d'una llinda de gran format amb una inscripció pràcticament idèntica a la del número trenta del mateix carrer, però sense abreviatures. De fet, fou realitzada només un any més tard que l'anterior (1692), per encàrrec d'Antoni Vilatersana. Resulta evident, doncs, que els dos treballs resultaren un de la influència de l'altre (encara no existien els drets d'autor) i que la moda ja trobava el seu espai a les darreries del segle XVII. Trobareu la fotografia al plec central,

Al carrer Barcelona encara trobem cinc peces més:

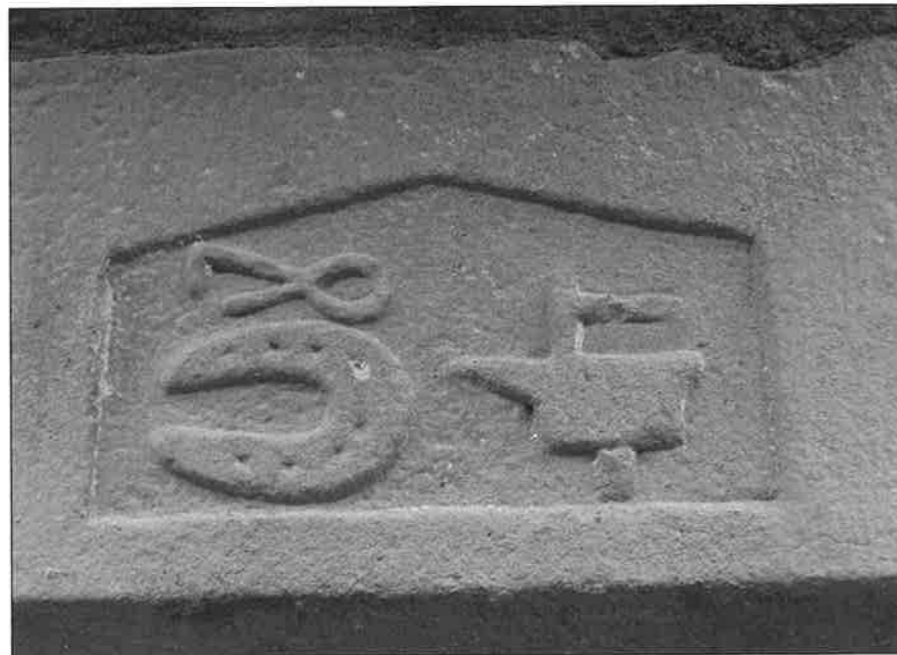
Número 47: pedra gravada a la façana amb l'any 1816.

Número 48: llinda escapçada d'antiga porta (avui finestra) amb el nom de Joan Gotés. En una finestra tapiada del primer pis, una altra peça repeteix el mateix nom i, a més, hi afegix l'any: 1700.

Número 54: pedra gravada a façana amb l'any 1726 separat per IHS central. Aquesta peça és clarament d'origen modern.

Número 70: llinda de finestra (primer pis) amb 1723 separat per IHS.

Abans d'arribar al final del carrer Barcelona, tombem a la dreta i baixem pel carrer Calvari. Girem, tot seguit, a la dreta pel carrer Baix de Pedra. Al número vint d'aquest carrer trobem una llinda de porta amb l'any 1751 gravat, separat pel

Llinda de finestra del carrer Barcelona 30. Es tracta d'una de les dues llandes del nucli urbà que representa les eines pròpies d'un ofici. Probablement el propietari de l'habitatge que la va fer gravar era ferrer.

corresponent IHS en posició central. La llinda ha estat repintada de vermell i les línies del gravat en gris.

De seguida desemboquem al carrer Ripoll i el seguim cap a la dreta. Allí trobem una altra de les llandes més estètiques del poble (número 19). Es tracta d'una peça gravada en dues línies, amb una cal·ligrafia molt elegant (veure fotografia a plec central). A la fila de dalt podem llegir l'any 1781, seguit del dibuix

d'una llançadora. A sota apareix el nom Josep Ventura Rifé, qui possiblement era teixidor. Aquesta és l'única llinda llorençana que fa honor a l'antiga ocupació tèxtil del poble. Per la seva singularitat, doncs, és una peça excepcional. Seguint el carrer Ripoll arribarem a l'avinguda Catalunya i, tombant a la dreta, retornarem tot seguit a Plaça, on finalitza aquest petit periple.

Albert Vicens i Llauradó

Llinda de finestra del carrer Barcelona, 48.

Inventari de llandes gravades de Sant Llorenç Savall (nucli urbà)

Us oferim, tot seguit, l'inventari de les llandes gravades del nucli urbà de Sant Llorenç Savall. El llistat, tan exhaustiu com ens ha estat possible de realitzar, només inclou les llandes visibles des de l'exterior.

Núm.	Adreça	Tipus de llinda	Datació	Descripció
1	C/ Barcelona, 6	porta	1787	Silvestre Rovira amb any central 1787 separat per una creu amb base piramidal
2	C/ Barcelona, 7	Antiga porta, ara finestra	1678	Angela Sala 1678 La pedra està partida per l'impacte d'un ferro clavat
3	C/ Barcelona, 10	Finestra 1r pis	1738	Gravat únicament l'any: 1738
4	C/ Barcelona, 10	Porta	1897	Cal Quico 1897. Llinda d'aire modern
5	C/ Barcelona, 13	porta	1689	Gran portalada d'un garatge. La llinda possiblement provenia d'un altre indret o bé ha estat reutilitzada, 1689 seguit de IHS amb creu damunt la H.
6	C/ Barcelona, 30	porta	1691	Gran llinda gravada en dues línies: a) Ave Maria sin pecado concebida, amb IHS central b) Rafel -1691- Clarà
7	C/ Barcelona, 30	finestra	?	Gravat amb ferradura i enclusa
8	C/ Barcelona, 40	finestra	1703	Gravat únicament l'any: 1703
9	C/ Barcelona, 40	Finestra tapiada (1r pis)	?	Llinda tallada pel costat esquerra: oan H Sola (possiblement Joan Solà).
10	C/ Barcelona, 42	Antiga porta (avui tapiada)	1692	Gran llinda gravada en dues línies: a) Ave Maria sin pecado concebida - 1692 b) Antoni + Vilatersana IHS
11	C/ Barcelona, 47	Pedra gravada a façana	1816	Gravat únicament l'any: 1816
12	C/ Barcelona, 48	Antiga porta, avui finestra	?	Llinda escapçada pel costat esquerra: Jo .. Gotés IHS (amb creu damunt H) Possiblement Joan Gotés
13	C/ Barcelona, 48	Finestra (1r pis)	1700	Joan Gotés 1700 (lletra repassada en negre)
14	C/ Barcelona, 54	Pedra a façana	1726	IHS 26 (amb creu damunt H) Origen modern
15	C/ Barcelona, 70	Finestra (1r pis)	1723	17 IHS 23 (amb creu damunt H)
16	C/ Calvari, 6	Porta amb arc dovellat	1801	Clau de volta amb gravat únicament de l'any: 1801
17	C/ Calvari, 19	Porta	1710	Llinda gravada en dues línies: a) Joan Rovira b) 17 IHS 10 (amb creu damunt la H)
18	C/ Calvari, 21	Finestra (1r pis)	1761	Gravat l'any amb IHS central, Damunt la H, creu amb base piramidal i extrems triangulars
19	C/ Calvari, 23	Porta	1710	Llinda gravada en dues línies: a) 17 IHS 10 b) Casa Qua... (il·legible)
20	C/ Baix de pedra, 20	Porta	1751	IHS 51 (amb creu damunt H) Pedra pintada de vermell
21	C/ Ripoll, 19	Porta	1781	Llinda gravada en dues línies: a) 1781 (seguit del gravat d'una llançadora) b) Josep Ventura Rifé
22	C/ Ripoll, 32	Pedra gravada a façana	?	Imatge de Crist crucificat. Sense datar, però de caire modern
23	C/ Ripoll, 48	Porta de bòc.	?	Portalada amb columnes laterals i llinda gravada amb cap. Sense datar, però de caire modern.
24	C/ Bisbe Solà, 24	Porta	1803	Portal dovellat. Dovella central amb any gravat dins rectangle d'arestes arrodonides: 1803
25	C/ Bisbe Solà, 30	Porta	?	Il·legible. Només visible part inferior.
26	C/ Bisbe Solà, 34	Porta	?	Gravat únicament l'any, amb creu central (sense IHS) Tercera xifra il·legible
27	C/ Vic, 11	Porta	?	Portal dovellat. Dovella central amb IHS molt elaborat, dins d'una corona i emmarcat per un quadrat, amb cal·ligrafia entrelligada.
28	C/ Vic, 13	Porta	?	Llinda amb punxa gòtica a la base
29	C/ Rectoria, 8	Pedra gravada a façana	1678	Gravat únicament l'any, amb creu central de base piramidal
30	C/ Nou, 16	Balcó (1r pis)	1801	Gravat únicament l'any, dins un rectangle d'arestes arrodonides
31	C/ Nou, 18	Finestra	1803	Llinda amb cornisa. Sota d'aquesta, en números petits, apareix l'any: 1803

Núm.	Adreça	Tipus de llinda	Datació	Descripció	
32	C/ Nou, 22	Balcó (1r pis)	1666	ani 1666	
33	C/ Nou, 32	Balcó (1r pis)	1580	Llinda molt elaborada, Rosetó central amb 8 braços, A la seva dreta apareix l'any: 1580. La banda esquerra s'ha després. Es tracta de la llinda amb datació més antiga del nucli urbà	
34	C/ Nou, 33	Porta	1695	Portal dovellat, Dovella central gravada en 4 línies, amb la part superior escapçada; GENESTO (o GENESIO)/ IHS (amb creu damunt H)/ 1695/rosetó amb 4 braços, Lletres repassades en negre	
35	C/ Nou, 33	Finestra (1r pis)	1699	Gravat únicament l'any: 1699	
36	C/ Nou, 33	Finestra	1662	Any gravat entre dos rosetons	
37	C/ Nou, 40	Balcó (1r pis)	?	Gravat únicament l'any: 1703 o 1803 (il·legible)	
38	C/ Nou, 46	Finestra (1r pis)	?	Llinda amb punxa gòtica a la base	
39	C/ Nou, 35	Balcó (1r pis)	1677	Gravat únicament l'any: 1677	
40	C/ Nou, 37	Finestra (1r pis)	?	Llinda amb punxa gòtica a la base	
41	Passatge passarel·la de la Gavellada sn Pedra gravada a façana (antiga porta tapiada)		1753	Gravat únicament l'any: 1753	
42	Marquet de l'Era	Finestra (1r pis)	Vessant sud	1669	Gravat únicament l'any: 1669
43	Marquet de l'Era	Finestra (2n pis)	Vessant sud	1689	Gravat únicament l'any: 1689
44	Marquet de l'Era	Finestra (2n pis)	Vessant sud	1692	Gravat únicament l'any: 1692
45	Marquet de l'Era	Finestra (1r pis)		1799	Gravat únicament l'any: 1799 molt esborrat
46	Marquet de l'Era	Balcó (1r pis)		1799	Llinda gravada en dues línies, emmarcades dins rectangles d'arestes arrodonides
47	C/ Sant Feliu, 30	Porta		1758	Gravat l'any, amb el número set invertit, Creu al damunt, amb base piramidal i extrem superior triangular
48	C/ Sant Feliu, 34	Porta		?	Llinda molt malmesa, de grafia il·legible, Coberta de pintura blanca
49	L'Agell	Finestra (1r pis)		1754	Gravat únicament l'any: 1754
50	L'Agell	Finestra (1r pis)		?	Llinda amb creu gravada
51	Av. Catalunya, 8	Porta		1807	Creu central amb extrems triangulars, Textos laterals, un a cada banda de la creu, emmarcats per sengles rectangles de puntes arrodonides

Els noms de lloc

"L'estudi dels noms de lloc és una de les coses que més han desvetllat la curiositat dels erudits i àdhuc la del poble en general. És natural que sigui així. Aquests noms s'apliquen a l'heretat de què som propietaris, o a la mun-

tanya que enclou el nostre horitzó, o al riu d'on traiem l'aigua per regar, o al poble que ens ha vist néixer, o a la comarca, el país o l'estat on està emmarcada la nostra vida col·lectiva"

Joan Coromines

La toponímia ens proporciona informació sobre la nostra llengua, ja que una part de l'antic vocabulari no es conserva més que en els noms de lloc, i a més ens ofereix infinitat de dades que poden ser aprofitades per disciplines com la geografia o la història.

La toponímia és una disciplina científica que s'ocupa dels noms propis de lloc (pobles, ciutats, finques, accidents del terreny...). Aquesta disciplina va molt lligada a l'etimologia, que mira d'escatir l'origen dels mots, cosa gens fàcil, perquè n'hi ha d'antiquíssims, derivats de llengües poc

conegudes. Així mateix, la toponímia es relaciona amb l'antroponímia, que estudia els noms de les persones, o antropònims. Sobre això, cal tenir present que hi ha cognoms que provenen de topònims, igual que hi ha noms de lloc derivats d'antroponims.

L'actual territori de Catalunya ha estat poblat per gent molt diversa, cosa que la toponímia permet copsar clarament. Per exemple, trobem topònims que tenen l'origen en la llengua dels pobles íbers, llengua que es parlava abans de l'arribada dels romans (Arraona, Arseguel, Besiberri, Ter, Urtx, Andorra, etc...); també n'hi ha d'ori-

gen greco-llatí (Cadí, Empúries, Fluvià, Vic), àrab (Alcoletge, Bràfim, Calaf, Sudanel), germànic (Franolí, Combrén, Guimerà, Viladrau) i, naturalment català i aranès, la major part dels quals daten dels temps medievals.

La primera gran civilització de les nostres terres van ser els íbers. Les arrels del poble íber les hem de buscar en el propi territori, o sigui, els íbers eren els descendents dels habitants del Paleolític-Neolític-Edat del Bronze, d'aquestes mateixes terres.

L'íber és la llengua que es parlava i s'escrivía en els territoris de la Ibèria genuïna o

Poblat ibèric de Caldes

dels actuals Països Catalans Continentals fins el Roine –amb Andorra i la Vall d'Aran– el Segura i el Cinca, aproximadament, amb una forta penetració pel riu Ebre i els Pirineus.

Quan parlem de la Llengua íber, estem parlant sempre d'una llengua anterior a totes les llengües indoeuropees, classificable per tant entre les no indoeuropees ni semites, que per raons històriques, s'ha convertit en la primera Llengua de Substrat del Català, en ser també prelatina i preromana, molt anterior a l'arribada de celtes, fenicis,

grecs i romans i consemblant amb l'Euskara o l'Uska antic. Té escriptura pròpia i diferents variants comarcals en el seu Signari, reflectint-se en el Català.

No cal dir que el terme de Sant Llorenç Savall està enclavat en una zona de constants desnivells, amb un subsòl pedregós, poc apte per el conreu de subsistència; malgrat aquesta realitat general, hi han terres fèrtils en l'entorn de les rieres i en unes quantes planes elevades, un bon grapat de masos ho testimonien.

Hi havia algun nucli o nuclis íbers en l'espai del terme de Sant Llorenç Savall? Possiblement sí, Castellar del Vallès, Sentmenat, Caldes de Montbui, Matadepera, Sant Feliu de Codines, Gallifa, són pobles del nostre entorn amb una clara presència de restes de pobles íbers. Una de les raons de la falta de restes o de ruïnes ibèriques a Sant Llorenç Savall, fóra la de la gran reutilització de pedres per aixecar masos, ermites i feixes, que han fet desaparèixer del terreny edificacions anteriors.

Malgrat la falta de restes –llevat de "Coll d'Eres i Coll de la Descàrrega"–, ens ha quedat quelcom de valuós: els noms de lloc.

A Sant Llorenç Savall igual que a la resta dels Països Catalans continentals, tenim una quantitat considerable de topònims d'arrel ibèrica.

La llengua ibèrica és una llengua aglutinant, és a dir, la incorporació de morfemes fa variar el significat de la paraula, aquesta és una dificultat. La incorporació de morfemes llatins és una altra dificultat. La millor manera de buscar el significat a un topònim –sigui només ibèric o barrejat amb altres llengües– és la de segmentar els morfemes de la paraula i buscar el significat de cada morfema.

Relació d'alguns noms de lloc suposadament ibèrics o parcialment ibèrics:

Vallcàrcara, Baiarols, Burc, Mascarell, Barrassa, Òbits,
Vall / car / car / a
Vall, del llatí val = vall,
Car, en llengua ibèrica vol dir pedra,
A, apèndix sense valor.
Vallcàrcara = vall de moltes pedres.

Baiarols: aquest topònim pot tenir un ampli significat.
Baia / r / ol / s
Baiar / ol / s
Segons, S. Guarner, baia, voldria dir: gros serrat.
Segons, A. Jaquemot, ol, és un morfema relacionat amb l'aigua, al igual que olo i tolo.
Hi ha la paraula Baiardi (Ballard (o)), on bai = corral i ardi = ovella. Baiardi = corral d'ovelles.
En aquest cas m'inclino per la primera segmentació, Baiarols voldria dir: gros serrat que trenca aigües (cap el Ripoll i la riera d'Horta).

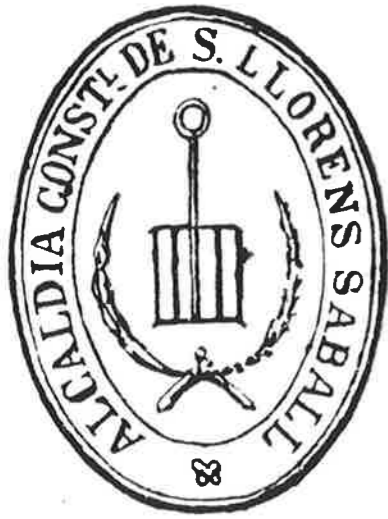
Burc = el que ve del capdamunt (aigües que vénen del capdamunt), per sota del capdamunt.

Mas / car / ell. Mas / carell.
Mas = casa de camp important, lloc fèrtil.
Car = pedra, pedregós.
Mascarell: cim penyalós i, dessota, congost estret pel qual s'escola un riu que desaigua.
Mascarell: casa fortificada al cim, més abaix terres fèrtils i, dessota, congost estret pel qual s'escola un riu que desaigua.

Barr / as / sa.
(b) arra / ssa.
Barr = a baix.
Arra = vall petita.
Sa = petit, diminutiu
Barra = allargassat.
Barrassa : a baix de la carena estreta i allargassada hi ha la vall petita.

Òbit : bauma, forat.

Ignasi Catalan i Llopart

Les actes de l'Ajuntament del segle XIX: una valuosa font d'informació

Els llibres d'actes de l'Ajuntament llorençà que es conserven a l'Arxiu Municipal, s'inicien l'any 1838, però es poden consultar amb regularitat des de l'any 1841. Ens falten però alguns exemplars com els d'un any sencer, en els períodes de juliol a desembre de 1882 i de gener a juny de 1883, o les actes dels mesos de gener a agost de 1888.

És a dir que, des de mitjan segle XIX tenim una documentació regular i fea del devenir del poble a partir dels llibres d'actes municipals. A través de les actes podem seguir l'evolució del poble, des de diferents vessants polítics, econòmics i socials.

Escassa autonomia

Els Ajuntaments en aquest període depenen amb tot i per a tot del Govern Civil i de la Diputació de Barcelona, organismes de l'Estat àvids de recaptar els impostos al poble.

L'Ajuntament s'ha d'espavillar mitjançant recàrrecs dels impostos estatals per poder bastir un mínim pressupost de funcionament local.

Per tant l'autonomia local queda absolutament restringida i, encara, el poder de decisió de l'Ajuntament electe es veu coartat per les Junes Municipals i pericials que s'han de formar per a prendre decisions, juntes integrades pels majors contribuents.

Amb tot és de notar, en tot el període, l'esforç que des de l'Ajuntament llorençà es fa per mantenir l'escola pública primer només de nois, i després de nois i de noies.

Les convulsions polítiques del període amb canvis de règim, constitucionals i legislatius, no es troben reflectides amb la claredat que se suposaria a les actes municipals. Tampoc s'hi reconeixen nítidament els canvis d'activitat econòmica amb l'impacte de

l'activitat industrial. Sant Llorenç continua essent majoritàriament un poble dedicat a l'agricultura, amb el vi i els cereals com a principals conreus que proporcionen els majors ingressos en impostos.

Una altra de les constants és la queixa pels excessius tributs, i alhora, el lament per la manca de productivitat de les terres i les sovintejades pèrdues de collita per fenòmens naturals, en un poble que depenia gairebé exclusivament de la vinya, mentre s'obria pas a la indústria tèxtil. També la preocupació per millorar els camins i aconseguir vies d'accés al poble: la carretera de Sabadell a Prats de Lluçanès, realitzada per l'Estat, tant el tram des de Castellar com després vers a Monistrol de Calders, o de la de Sant Llorenç Savall a Llinars del Vallès, a càrrec de la Diputació. Les noves carreteres produïren un gran impuls econòmic, reflectit, per exemple, en la construcció de nous habitatges.

Finalment és important la conducció de les aigües per donar servei de boca, per mitjà de les tres fonts públiques situades al carrer Nou, a Plaça i al carrer de Barcelona, a més de la utilització de la font de Ponsferrer. De tota manera el problema de les

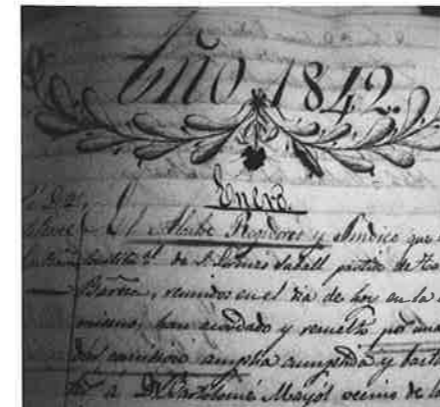
aigües era endèmic i un motiu constant de preocupació local.

L'any 1869 se celebraren a tot Espanya les primeres eleccions municipals amb sufragi universal masculí, directe i secret. Els republicans obtinguren la victòria a les principals ciutats catalanes.

Durant tot aquest període de la restauració l'Ajuntament de nou regidors entre els quals elegeixen l'Alcalde, és una institució totalment tutelada pel Governador Civil en l'àmbit polític o per la Diputació de Barcelona pel que fa a la recaptació dels impostos.

Aquest és el veritable paper dels Ajuntaments: ser el darrer nivell d'una administració centralista que, ben arrelat al territori, cuidava de la Hisenda de l'Estat recaptant els seus impostos, als quals per poder fer alguna cosa al poble ha d'afegir recàrrecs impositius.

En aquest número de LACERA recollim la construcció de dos equipaments de certa importància per a la vida quotidiana del poble: el Cementiri a l'indret de Les Saleres i el primitiu escorxador municipal, bastit entre el carrer o pujada del Rifer i la llera del riu Ripoll.

EL PRIMITIU ESCORXADOR MUNICIPAL

La construcció d'un escorxador públic amb certes garanties d'higiene i que evités el macabre espectacle del sacrifici dels animals, va ser una de les empreses de l'Ajuntament de la restauració. Malgrat la necessitat palesa tardà més d'una dècada a fer-se realitat.

A la porta de l'església i a la Casa de la Vila

En una acta de l'any 1864 ja es manifesta la necessitat de treure el degollador del bestiar del lloc on era. —a l'entrada i sortida de l'església—, per considerar-se impropri del bon ornat, acordant traslladar-lo a la casa de Josep Altimira situada a l'altra banda de la riera, a l'entrada del carrer d'en Rifé, per 80 rals de lloguer l'any (AMSLS, Actes, 31/VII/1864).

L'any 1877 es decidí construir un escorxador i l'Ajuntament creà una comissió formada per Ramon Canal i Climent Serra per a cercar els terrenys adients (AMSLS, Actes, 23/III/1877). Les gestions però no progressaren. El desembre d'aquell mateix any es decidí el nomenament de Valentí Riba i Pedragosa com a inspector i marcadors dels animals sacrificats a l'escorxador públic, fixant la quota per matar "reses", en 0,25 pta pels drets i 0,12 pta per les altres despeses de l'escorxador (AMSLS, Actes, 26/XII/1877).

La construcció de l'edifici de l'escorxador encara tardaria uns anys. Així en una acta d'octubre de 1878, llegim que per la temporada de matar el porc cal nomenar un revisor i un local per la malaltia de la triquina. S'acorda usar els baixos de la casa de la Vila, adquirir unes lents de gran augment per a reconèixer la musculatura, i nomenar inspector a l'"albeitar" (veterinari sense titulació oficial) Valentí Riba (AMSLS, Actes, 19/X/1878).

Preocupació sanitària

La preocupació per les mesures de sanitat i higiene es fa palesa en la instància presentada per un grup de veïns⁽¹⁾ contra Valentí Galí per un corral i escorxador del carrer Vic, 6 que fa molta pudor i pot ser un focus d'infecció. Acull entre 60 i 200 caps

de bestiar llaner i cabrum. L'Ajuntament acordà tancar-lo, permetent-li només tenir cinc cabres de llet i els animals que hagi de sacrificar al dia següent, mentre durin els mesos de canícula, mantenint el local net. (AMSLS, Actes, 31/III/1878). La por a les epidèmies fa que pel setembre, el Govern civil prohibeixi matar el porc fins a nova ordre (AMSLS, Actes, 7/IX/1878).

Es construí l'any 1888

No és fins el juliol de 1885 quan l'Ajuntament considera imprescindible la construcció "d'un escorxador públic, primer i principal, perquè el veterinari reconegui tot el bestiar per al consum públic a fi d'evitar malalties". Llavors s'acordà adquirir el terreny i formar el pressupost de construcció (AMSLS, Actes, 19/VII/1885).

Tres anys més tard, el 10 d'agost de 1888, —curiosament la diada del patró i Festa Major del poble— s'acordà la construcció de l'escorxador municipal. Es decidí fer-lo en un terreny rocós, propietat de Miquel Ventura i Valls, situat d'esquena al seu domicili del carrer de Rifé, prenent el propietari totes les immundícies o matèries fecals resultants del bestiar que es sacrificui. La peça de terra adquirida llindava a llevant amb el Ripoll.

L'escorxador tindria una superfície de 12x5m (60 m²), i el mateix mes d'agost, concretament el dia 24, s'adjudicà la construcció al paleta Francisco Daví Arola i al fabricant de totxos Joan Cadafalch Olivé (AMSLS, Actes, 24/VIII/1888).

Per l'octubre els carnisers s'hi oposen pel mal camí existent i sol·liciten obrir un pas de carro des del pk 1 de la nova carretera de Llinars, on hi ha un camí de ferradura que eixamplaran.

Un any després, l'octubre de 1889, l'Ajuntament pagà 303 pta al fuster Esteva Genescà, 280 al ferrer Ramón Riba i 1.108 al paleta Francisco Daví, pels jornals i materials emprats en la construcció. Segons això l'escorxador va tenir un cost de 1.591 pta.

Costums arrelats

La posada en marxa del nou equipament topà amb costums arrelats a la pobla-

ció. Així el novembre de 1888 l'Ajuntament decomissà deu caps de bestiar cabrum que eren sacrificats a la Serra, per no fer-ho a l'escorxador i no pagar l'arbitri corresponent. La mesura causà un notable rebombori perquè els infractors eren renomats propietaris⁽²⁾.

La tardor de l'any següent, 1889, l'Ajuntament mitjançant un pregó previngué als veïns que volien matar el porc que havien de comptar amb permís de l'Alcaldia.

L'any 1893 Jaume Arisa Bou i Valentí Galí i Casals cessen en el tràfic de bestiar i en la indústria de tractant de carns, respectivament. Tres mesos després s'arrenda a Francisco Pujol Valls l'arbitri de l'escorxador sobre el bestiar llaner al preu 1.500 pta l'any, i aquest cobrarà 1 pta. per cada xai sacrificat. La clau de l'escorxador la té l'inspector de carns, Jaume Riba Rius.

Uns mesos després dos regidors proposaren destituir-lo per ser mut, i que en el seu lloc es nomeni a Llorenç Calvó. S'acordà no fer-ho perquè la falta oral no li impedia escriure ni expressar-se. Per l'octubre el Governador suspèn la decisió de l'Alcalde i ordena contractar com a encarregat a Llorenç Calvó i Espalter per 200 pta l'any.

L'any 1897 proposen adjudicar l'arrendament de l'escorxador per 1.250 pta. per la crisi de venda de carn. Finalment decideixen adjudicar-lo per 1.400 pta. Pel que fa a la tradicional matança del porc l'any anterior més de trenta veïns no van pagar-ne els drets. A final segle el grèmi de carns llanars el formaven Valentí Galí, Francisco Pujol i Pere Rius i Dalmau.

⁽¹⁾ Eren Antoni Casanovas Solà, Evarist Puig Planells, Llorenç Puigmartí Clusella, Frco. Valls i Calvó, Pere Clusella Espalter, Josep Bigas Fontseca, Pau Cot i Prat i Llorenç Salvó i Valls.

⁽²⁾ Foren Josep Busqueta, Josep Pla Utzet, Joan Garriga, Joan Solé, Pere Solé, Joan Aguilà, Llorenç Agell, Joan Olivé, Gabriel Puigdomènec, Magí Busqueta, Ramon Brosa i Maria Armengol de Turull.

EL CEMENTIRI DE LES SALERES

Fins a mitjan del segle XIX el poble enterrà els seus morts a la sagrera situada entorn de l'església parroquial, bé, no tots, perquè els veïns dels masos del nord del terme els sebollien a la parròquia sufragània de Sant Feliu de Vallcàrcara i, al sector de llevant, hi havia parroquians de Santa Maria de Gallifa o de Sant Sebastià de Montmajor.

A partir d'aleshores les autoritats es preocupen pel problema sanitari que representa l'existència de la necròpoli al bell mig del poble, Calia construir un cementiri allunyat del nucli urbà, on el vent dominant traslladés els gasos dels cadàvers fóra de la població.

Del nou cementiri (l'actual) se'n començà a parlar des de 1852, però no es benéfi fins l'any 1864.

Oposició dels de la sufragània

La primera notícia del Cementiri la trobem l'any 1852 quan l'Alcalde, Francisco Dalmau, denuncia al Governador que amb data 24 de setembre molts dels majors contribuents del terme, residents a la sufragània de Vallcàrcara, es neguen a contribuir al pagament del nou cementiri, amb el pretext de tenir cementiri propi a l'església de Sant Feliu. Com que considera de gran necessitat la construcció del cementiri projectat, demana si pot obligar-los a pagar com els altres veïns (16/X/1852).

El debat sobre el finançament del Cementiri continua. Així el febrer de 1854, l'alcalde Marquet diu que *"La mayor parte de los principales contribuyentes deberían quedar exentos de dicho impuesto por tener su propio cementerio en la iglesia de la sufragánea, quedando por tanto todo a cargo de los demás vecinos, que en su mayor parte forman la clase más menesterosa... y que los trabajos de dichas obras a excepción de los de albañil se ejecutasen por medio de prestación personal, a razón de los jornales que a cada vecino quepan, atendiendo que éste es el ánimo de la mayor parte de los vecinos, debiendo pagar sólo el importe de los terrenos"* (23/II/1854).

El maig de 1855 es produeix l'acord de l'Ajuntament i la Junta Provincial de Sanitat per a la construcció del Cementiri. El terreny

escollit és a Les Saleres, de propietat del mas Agell 6/V/1855.

La construcció de l'equipament s'inclougué en el pressupost municipal de 1857 per un import total de 18.197 rals, dels quals 6.829 rals corresponen al Cementiri mitjançant un repartiment personal entre els veïns. Es torna a debatre el repartiment de costos de la construcció. S'hi oposen els veïns de la sufragània de Vallcàrcara i els de Mas Riera que pertanyen a la parròquia de Gallifa.

Segurament el pressupost quedà curt puix que l'any 1859 es vengueren les portes de les fortificacions de les guerres carlines per a finançar el cementiri. (15/V/1859).

Benedicció per Mossèn Miró

El 20 de gener de 1860, diada de Sant Sebastià, s'acabaren les obres i el cementiri ja es trobava en condicions de sebollar-hi. El rector, Josep Miró, fou autoritzat per l'Ajuntament per a fer-ne la benedicció aquella mateixa tarda.

El Consistori anà a l'església parroquial on hi havia els veïns reunits, i d'allí sortí la processó amb el rector, el vicari Tomàs Casas, l'Alcalde i els regidors i els obrers de l'església de totes les administracions amb les banderes i penons respectius i gran il·luminació d'atxes, ciris, i el Sant Cristó entre el repic general de campanes.

Dins el recinte del Cementiri, Mossèn Miró feu la benedicció amb la major solemnitat ritual i un sermó que arrencà moltes llàgrimes entre la concurrència.

A final 1861 es lliuraren els títols de propietat dels nínxols situats en dues fileres als costats de la capella. Dos anys després s'amplià i el número de nínxols passà de 15 a 25.

L'autonomia municipal és ben escassa. L'Ajuntament ha de formar la Junta Municipal amb nou llorençans escollits per sorteig, la qual ha d'aprovar el pressupost municipal.

Les sessions es limiten al seguiment fil per randa de les disposicions del Butlletí oficial de la província. També disposa d'una Junta Municipal de Sanitat participada pel

Metge titular i d'una Junta d'Ensenyament on el rector hi té un paper destacat, i on es troben representats els pares d'alumnes.

L'Ajuntament ha de reclutar també els mossos per al servei militar, tallar-los i decidir sobre les seves al·legacions, la més reiterada de les quals és la de fill únic en sentit legal de pare sexagenari.

La recaptació i pagament dels impostos a la Diputació fou un dels principals problemes que enfrontaren els successius Ajuntaments llorençans. A vegades per la dificultat en el cobrament, sobretot arran de males anyades de la vinya, i a vegades perquè els recaptadors distraueren els diners cobrats en comptes d'ingressar-los. Les polèmiques amb la Hisenda provincial sovintejaren.

L'impost de consums obligava cada any a subhastar el seu encapçalament, però ningú volia aquesta responsabilitat que havia d'acabar assumint l'Ajuntament. La contribució territorial que es pagava per trimestres exigia Les cèdu.

Quant als serveis a la població cal destacar l'ensenyament primari per a nois i noies, que es mantingué efectiu durant tot el període malgrat les dificultats de locals idonis. Amb tot i això no tothom anava a l'escola amb regularitat, i així observem com en les declaracions de les successives lleves de mossos, el percentatge dels que no saben llegir ni escriure és important.

Jaume Valls i Vila

El bandoler Joan Muntada, "El minyó de Sant Llorenç"

La societat catalana dels segles XVI i XVII (el període barroc), fou molt violenta. Una de les expressions de violència fou el bandolerisme. Els bandolers foren l'assot de viatgers i de pagesos. Un d'aquests bandolers de la quadrilla de Perot Rocaguinarda,

fou Joan Muntada, conegut com "el minyó de Sant Llorenç". Les seves bandositats acabaren l'any 1611 quan fou indultat a canvi de servir al Rei en els terços de Nàpols. El bandoler llorençà serà el nou "gegant" del poble.

El bandolerisme

La mort del rei Ferran dit "el Catòlic" (23/II/1516), i l'interregne en espera del futur emperador, facilità entre els nobles i senyors la creació de bandositats. El bandolerisme, a més de la inseguretat social, provocà el robatori de collites i l'assalt a les masies. Per això alguns masos es fortificaren amb espitlleres i trampes de fusta per facilitar la defensa des de dalt el pis, o construïren sitges amagades per a guardar valors i aliments.

A primers del segle XVII s'activa la formació de quadrilles de bandolers, capitanejats per membres de la baixa noblesa arruïnada, entre els quals el renom Perot Rocaguinarda, (Oristà, 1582) que va actuar entre 1602 i 1611 per aquestes contrades. La seva fama fou tal, que el mateix Miguel de Cervantes, en parlaria, admirat, en el seu llibre "Don Quijote". Un jove de la Vall d'Horta, Joan Muntada, Muntadeta*, àlies "el minyó de Sant Llorenç", juntament amb altres pagesos i immigrants gascons formà part de la quadrilla d'en Rocaguinarda, que arribaria a agavellar a dos-cents homes.

La quadrilla de bandolers d'en Perot Rocaguinarda, era formada, entre d'altres, per Jaume Alborquers àlies "L'Escolanet" de Polinyà; Joan Gili de Sta. Maria de Vilalleons a. "Janot" o Gabriel Galí a. "Barceló". Aquesta partida de la qual en forma part "el minyó de Sant Llorenç", tenia per crit de guerra "A carn, a carn!"

EMBOSCATS

Perot Rocaguinarda havia estat ferit l'any 1602 a Vic pels "cadells" del bisbe Francisco Robuster i s'emboscà formant una quadrilla. En principi l'activitat bandolera tenia per objecte robar forasters al camí ral, en el qual imposaren la seva llei, però a mesura que foren perseguits, la bandositat de Rocaguinarda es veié obligada a emboscar-se per terres d'Osona, el Bages i l'alt Vallès, i robar masos per a sobreviure. La partida perpetrà diverses accions de bandidatge pel massís de Sant Llorenç.

L'any 1607 s'inicià la persecució de la quadrilla en ser "gitats de pau i treva" pel virrei de Catalunya, el Duc de Monleón. Però tots els intents de capturar-lo fracassaren.

El juliol de l'any 1608 amb una quadrilla de dos-cents homes, Rocaguinarda, assetjà la ciutat de Vic i la Unió** de Vic va estar a punt de detenir-lo, però els feu front i s'escapà.

Arran d'aquests fracassos el mateix governador de Catalunya participà en la seva persecució, però davant una tropa de 150 homes també es feu escàpol. Arran d'aquests fets la seva llegenda s'agrandí.

Era pràctica habitual que els bandolers treballassin en les feines del camp de les seves masies, i només s'apleguessin per accions puntuals. Però d'ençà de 1609 els seus caps foren posats a preu, i aparegueren els delators i caçadors de recompenses.

A primers d'aquell any, Joan Gili a. "Barceló", fou pres i condemnat a mort el juliol. El setge als bandolers es feu més estret i llurs accions més arriscades.

El febrer de 1610 la Unió de Vic encalçà els bandolers a Folgueroles, però aquests feren retrocedir el sometent fins a Vic.

Així el dia 7 d'abril d'aquell any 1610, Joan Muntada fou ferit de pedrenyal al braç dret, en l'intent d'assaltar l'hostal del poble de Sant Llorenç, amb la col·laboració del jove també llorençà Joan Roca, paraire. A l'hostal de Francesc Busqueta l'esperaven amagats el batlle Pere Agell i els soldats de la Unió, comandats pel desener Vicenç Burch, parant-li una emboscada de la qual reeixí ferit i ajudat pel seu company Bertran Miret "El Carnisser" fugiren fins al mas de la Roca on l'amo Sebastià Roca els donà aigua, vi i pa i embenà la ferida del Muntadeta. Després es feren escàpols en la nit.

Sembla que la partida de Rocaguinarda era instal·lada pels entorns del Montcau on de tant en tant es feien donar menjar als masos com denunciaren els propietaris del Soler i el mas de la Mata de Mura.

El 3 d'agost de 1610 s'instruï contra Joan Muntada i altres "fadrins d'en Rocaguinarda" un procés de regalia.

INDULTAT

El novembre d'aquell any es donà mort al bandoler Jaume Alborquers que fou penjat al portal de Sobrerroca de Manresa. A final de 1610 Perot Rocaguinarda havia perdut els seus principals col·laboradors i sol·licità l'indult, que finalment li fou concedit pel virrei de Catalunya i bisbe de Tortosa Francisco Hurtado de Mendoza i que signà finalment el cardenal Manrique el 30 de juny de 1611, quan l'autoritat havia perdut tota esperança de capturar-lo.

Detinguts i indultats per l'autoritat amb la condició d'abandonar el país, el 21 de juliol de 1611, Perot Rocaguinarda i Joan Muntada, s'embarcaren pel novembre d'aquell any al port de Mataró amb destí a Nàpols, per servir la corona amb les tropes dels terços d'Itàlia.

Jaume Valls i Vila

* Joan Muntada, nat al mas de La Muntada sembla que era de constitució baixa, per això era conegut per "Muntadeta" i el renom dins la quadrilla bandolera fou "el minyó de Sant Llorenç". La seva mare residia al nucli del poble.

El mas de La Muntada, de la Vall d'Horta, era propietat l'any 1579 de Sebastià Muntada (ACA, censal de JD), i el 1584, passà a mans d'un Joan Muntada que pot ser un antecessor directe (pare, oncle?) d'en Muntadeta. A mitjan segle XVII l'economia del mas va anar a mal borràs. Així ho fan veure el censal creat per Anton Joan Gonfau i sa muller Maria, a favor de l'obra de l'església de Granera, hipotecant el mas i una peça de terra com a garantia (ACA, AS-0288). Dos anys després l'ú de maig de 1677 Artur Gonfau i Muntada i Maria Muntada i Gonfau, empenyaren o vengueren a carta de gràcia a Anton Oliveras, pagès de la mateixa vall (del mas homònim), una peça de terra de 20 quarteres dita "Las Comas" (sic), part de conreu, i part erma amb roures i alzines.

** La Unió era una força armada, de defensa, creada a cada poble per mantenir l'ordre a l'estil del sometent.

Si el poble no reacciona L'AGELL TÉ ELS DIES COMPTATS

L'Agell, el mas més antic del nucli urbà del poble, sembla que aviat serà enderrocat. Així s'ho proposà l'Ajuntament de Sant Llorenç Savall que no ha donat cap importància a aquest testimoni feiaent de la vida agrícola del poble, que conserva en la seva estructura actual dels segles XVII i XVIII, una sèrie d'elements arquitectònics de gran vàlua com són el portal principal adovellat, les finestres amb llindes datades, l'estructura i les premses del celler, els característics contraforts, i, sobretot, els esgrafiats de les parets que corresponen al barroc rural català que s'estilava el segle XVIII i que molt pocs masos conserven.

L'Ajuntament vol bastir en aquell indret el Centre d'interpretació del bosc i del foc, un edifici de nova planta, d'acord amb un projecte encarregat a l'arquitecte bagenc Pere Santamaria, que no respecta ni l'estructura ni els valuosos elements arquitectònics esmentats i que estèticament trenca radicalment l'harmonios paisatge urbà

d'aquell cèntric sector del poble. Tan sols conserva les antigues basses construïdes el segle XVIII per Pau Agell com a reservori d'aigua. Creiem sincerament que aquest projecte s'hauria pogut ubicar en un altre indret del terme o si es decidia fer a l'Agell, conservar l'estructura del mas, perquè avui les solucions arquitectòniques ho permeten.

De res han servit les alegacions que per respectar l'estructura del mas i conservar-ne els elements singulars va presentar l'any 2006 la nostra associació davant del Consell Comarcal del Vallès Occidental, l'entitat administrativa que gestionarà l'enderroc de l'Agell. El 24 d'abril el Consell Comarcal ens comunicava que en la sessió del dia 3 d'aquell proppassat mes d'abril decidí "aprovar definitivament el Projecte bàsic i d'execució" per a la construcció del Centre d'Interpretació del Foc i del Bosc, desestimant parcialment les alegacions presentades pel Sr. Jaume Valls i Vila en representació de l'entitat LACERA (Cercle

d'Estudis Històrics de Sant Llorenç Savall), en el sentit que és necessari portar a terme l'enderroc per el desenvolupament del museu".

El tercer dels acords adoptats pel Consell Comarcal és el de "Convocar la licitació del procediment obert pel tràmit d'urgència i aprovar el plec de clàusules administratives particulars..." És a dir el procés d'adjudicació de les obres d'enderroc de l'Agell, per a les quals hi ha pressupostats 375.841,72 euros, segons es diu en el mateix acord tercer. En el quart es declara la "contractació urgent amb la reducció de terminis que comporta i efectuar la corresponent publicació al de l'edicta al BOP".

És a dir, lectores i lectors de LACERA, que com recull un dels atesos de l'acord "Aquest immoble no forma part d'un catàleg de protecció, ni tampoc d'una zona de protecció arqueològica, i per tant, el seu enderroc és possible".

Tot sembla indicar doncs que l'Agell té els dies comptats. Que l'enderroc i la consolidació del solar és l'única partida econòmica real del projecte del Centre d'Interpretació del Foc, que tardarà molts anys en construir-se si finalment s'aconsegueixen els diners necessaris i que al nostre Ajuntament ha faltat la sensibilitat necessària per conservar i integrar en el projecte el mas Agell. No és d'extranyar que, des que fou adquirit pel municipi, s'hagi deixat deteriorar fins a l'estat actual.

Ara que s'han posat de manifest les intencions és hora que la veu del poble de Sant Llorenç es comenci a fer sentir. La nostra, la de Lacera, és la de continuar lluitant per la conservació d'un mas que és història viva del poble. **Perquè qui perd els orígens, perd la identitat.**

Nova Junta de l'Entitat

En la darrera assemblea general celebrada el passat 14 de desembre de 2007 es renovaren els càrrecs de la Junta de l'Associació Lacera a fi de millorar la seva eficàcia. En Jaume Valls i Vila fou elegit nou president, i en Manuel Pàges i Cabrol, quedà nomenat president honorífic de l'entitat.

Com a vice-president i tresorer quedà elegit Albert Vicens i Llauradó i com a nou secretari Joan Jané. Aurell Carnicer, Miquel Casals, Àngels Valero, Quelot i Ignasi Catalan, seran els vocals que completen la Junta.

S'aprova un canvi de logotip de l'entitat adoptant la grafia medieval de Lacera que serveix de capçalera de la revista.

Quan a les activitats continuaran en la mateixa línia que fins ara: edició semestral de la revista, excursions pel terme conjuntament amb el

Centre Excursionista, campanyes per a la conservació del patrimoni històric, ...

També s'acordà -en la mesura de les possibilitats econòmiques- editar uns plafons temàtics de la història llorençana i treballar en l'edició d'un llibre de la història local per a commemorar el mil·lenari del nom del poble.

Se celebra la concessió per part de l'Ajuntament d'uns armaris a la Casa de Cultura per a depositar la documentació de l'entitat i el fet que la complexitat en el cobrament de les quotes faci que els ingressos de l'entitat provinguin exclusivament de la venda de la revista Lacera i de les subvencions.

Finalment l'entitat oferí tota la seva col·laboració per a la confecció de l'inventari del patrimoni de Sant Llorenç Savall encomanat per l'Ajuntament.